

УДК 377.3.093.5:364]:37.026-044.922

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.13>

Сергій МАЛОВІЧКО

аспірант кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, Запорізький національний університет, вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69011

ORCID: 0009-0000-9830-9214

Бібліографічний опис статті: Маловічко, С. (2025). Еволюція освітньо-професійної програми «Соціальна робота» у ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ»: передумови партисипативного оновлення. *Ввічливість, Humanitas*, 4, 96–105, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.13>

ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» У ВСП «ЕКОНОМІКО-ПРАВНИЧИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЗНУ»: ПЕРЕДУМОВИ ПАРТИСИПАТИВНОГО ОНОВЛЕННЯ

У статті представлено комплексне дослідження еволюції освітньо-професійної програми з підготовки фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота» у ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ» в період з 2010 до 2024 року. Автором проаналізовано змістові, структурні та методологічні зміни освітньої програми, що відображають поступовий перехід від нормативно заданої моделі до адаптивної інтегрованої системи підготовки, заснованої на компетентнісному та партисипативному підходах.

Дослідження ґрунтується на ретроспективному аналізі навчальних планів, результатів ліцензування та акредитації, положень галузевого стандарту фахової передвищої освіти 2021 року, а також на матеріалах щорічного моніторингу освітнього процесу за участю стейкхолдерів. Особливу увагу приділено визначенню механізмів залучення здобувачів освіти, роботодавців, випускників та викладачів до процесу оновлення змісту програми.

У тексті висвітлено ключові трансформації навчального плану, зокрема посилення міждисциплінарної інтеграції, введення нових освітніх компонентів відповідно до сучасних викликів соціальної роботи (війна, ВПО, зростання потреб у кризовому втручанні), розширення варіативної частини програми та реальне забезпечення студентського вибору. Запропоновано авторське бачення програми як прикладу реалізації інтегрованої моделі, в основі якої – концепти поступовості, професійної релевантності та партисипативного управління освітнім процесом.

Висновки дослідження підтверджують, що оновлена програма 2024 року демонструє якісно новий рівень змістового наповнення та логіки побудови освітньої траєкторії, відповідаючи як вимогам професійного стандарту, так і очікуванням громади. Стаття репрезентує не лише хронологію змін, а й засвідчує здатність локального освітнього середовища до критичного переосмислення, нормативного впровадження та системного оновлення програми фахової підготовки соціального працівника в умовах воєнного часу та соціальної турбулентності.

Ключові слова: освітньо-професійна програма, соціальна робота, соціальний працівник, компетентнісний підхід, партисипативний підхід, інтегрована модель, компетентності, стейкхолдери, адаптивна модель освіти.

Sergii MALOVICHKO

PhD Student at the Department of Philosophy, Public Administration and Social Work, Zaporizhzhia National University, 66 Universytetska str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69011

ORCID: 0009-0000-9830-9214

To cite this article: Malovichko, S. (2025). Evoliutsiia osvitno-profesiinoi prohramy «Sotsialna robota» u VSP «Ekonomiko-pravnychyi fakhovy kolledzh ZNU»: peredumovy partysypatyvnoho onovlennia [Evolution of the educational and professional programme «social work» at the «Economic and Legal Vocational College of Zaporizhzhia National University»: preconditions for participatory renewal]. *Vvichlyvist, Humanitas*, 4, 96–105, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.13>

EVOLUTION OF THE EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL PROGRAMME «SOCIAL WORK» AT THE «ECONOMIC AND LEGAL VOCATIONAL COLLEGE OF ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY»: PRECONDITIONS FOR PARTICIPATORY RENEWAL

The article presents a comprehensive study of the evolution of the educational and professional programme in specialty 231 "Social Work" at the Economic and Legal Vocational College of Zaporizhzhia National University during the period from 2010 to 2024. The author analyses the content-related, structural, and methodological changes in the programme, reflecting a gradual transition from a normatively prescribed model to an adaptive, integrated system of training based on competency-based and participatory approaches.

The study is grounded in a retrospective analysis of curricula, licensing and accreditation outcomes, the provisions of the 2021 Sectoral Standard of Professional Pre-Higher Education, as well as annual monitoring data of the educational process involving key stakeholders. Special attention is paid to identifying mechanisms for engaging students, employers, graduates, and academic staff in the process of curriculum renewal.

The article highlights key transformations of the curriculum, including the strengthening of interdisciplinary integration, the introduction of new educational components in response to current challenges in social work (war, internally displaced persons, increased demand for crisis intervention), the expansion of the elective part of the programme, and the actual implementation of student choice. The author proposes a vision of the programme as an example of an integrated model based on the principles of gradual development, professional relevance, and participatory governance in education.

The findings confirm that the renewed 2024 programme demonstrates a qualitatively new level of content and logic in constructing the educational trajectory, meeting both the requirements of the professional standard and the expectations of the community. The article not only presents a chronological overview of the changes but also demonstrates the capacity of a local educational environment for critical reflection, regulatory implementation, and systemic renewal of professional social work training under wartime conditions and social turbulence.

Key words: educational and professional programme, social work, social worker, competency-based approach, participatory approach, integrated model, competencies, stakeholders, adaptive educational model.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах трансформації соціогуманітарної сфери та модернізації системи фахової передвищої й вищої освіти в Україні особливої ваги набуває поетапна підготовка фахівців соціальної роботи. Формування фахових компетентностей на різних рівнях – від фахового молодшого бакалавра до магістра – розглядається не лише як освітній процес, а як цілісна стратегія професійного становлення, що передбачає поступове ускладнення завдань, інтеграцію теоретичних засад і практичних навичок, а також залучення суб'єктів соціальної дії.

У цьому контексті важливим є не поодинокі впровадження окремих ініціатив, а формування сталої практики реалізації багаторівневої підготовки фахівців соціальної роботи, яка ґрунтується на принципах компетентнісного та партисипативного підходів інтегрованої моделі. Така модель успішно реалізується у ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж Запорізького національного університету», де протягом останнього десятиліття здійснюється фахова підготовка майбутніх соціальних працівників на рівні фахового молодшого бакалавра з подальшою академічною мобільністю в межах університетських освітніх програм.

Водночас важливо наголосити, що рівнева підготовка фахівців соціальної сфери є поширеною

практикою й в інших регіонах України. Наш особистий досвід співпраці охоплює низку коледжів, які реалізують послідовну освітню траєкторію за спеціальністю 231 «Соціальна робота», забезпечуючи якісну професійну підготовку з можливістю подальшого продовження навчання у вищих закладах освіти. Йдеться, зокрема, про ВСП «Васильківський фаховий коледж Національного авіаційного університету», ВСП «Немирівський фаховий коледж Вінницького національного аграрного університету», ВСП «Фаховий коледж економіки і технологій НУ «Чернігівська політехніка», ВСП «Сумський фаховий коледж Сумського національного аграрного університету».

Усі ці освітні заклади функціонують як базові інституції фахової передвищої освіти, водночас інтегровані у партнерські зв'язки з університетами, що дозволяє забезпечити наступність освітніх рівнів і сприяти сталому професійному розвитку майбутніх соціальних працівників.

У межах нашого дослідження ми здійснимо еволюційний аналіз розвитку освітньої програми підготовки фахівців соціальної роботи у ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ». Такий аналіз надасть змогу:

– простежити зміни у структурі та змісті програми, зокрема щодо зміщення акцентів у підготовці фахівців;

– виявити потенціал для включення партисипативних механізмів у формування професійних компетентностей;

– зіставити траєкторію фахової підготовки з актуальними очікуваннями громади та викликами професійної практики.

Ці міркування дозволяють окреслити концептуальні засади для розроблення інтегрованої моделі, в центрі якої – фахівець соціальної роботи, підготовка якого ґрунтується на принципах поступовості, партисипативності та професійної релевантності.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших в Україні закладів, що розпочали підготовку фахівців із соціальної роботи, став Запорізький національний університет. У 1995 році було здійснено перший набір студентів на спеціальність «Соціальна робота» за освітнім рівнем спеціаліст, що на той час відповідало провідним європейським підходам до професійної освіти соціального працівника. До когорти першого набору належить і автор цієї статті, який згодом отримав змогу не лише пройти повний цикл підготовки, а й долучитися до процесу осмислення, формування та трансформації освітньо-професійної програми як в межах університету, так і в межах коледжу.

Із часом та набутим досвідом, на тлі визнаної необхідності розширення кадрового потенціалу соціальної сфери регіону, у 2010 році у структурному підрозділі ЗНУ – Економіко-правничому фаховому коледжі – було ініційовано відкриття підготовки за спеціальністю 5.13010101 «Соціальна робота» (освітньо-кваліфікаційного рівня – молодший спеціаліст). Запровадження цієї програми ґрунтувалося на сформованих традиціях університетської підготовки, кадровому потенціалі базового ЗВО, відповідній матеріально-технічній базі та, головне, на підтвердженому соціальному запиті регіону.

Навчальний план і зміст дисциплін першого етапу підготовки базувалися на положеннях професійного Стандарту соціального робітника, адаптованого до регіонального контексту та на комплексі нормативно-правових документів, що регулювали підготовку за спеціальностями соціальної сфери. Саме ці документи визначали функціональні характеристики професії, орієнтири для формування фахових умінь, а також вимоги до організації освітнього процесу. Таким чином, від самого

початку освітньо-професійна програма в коледжі була зорієнтована не лише на виконання формальних освітніх стандартів, але й на підготовку практично орієнтованого фахівця, здатного працювати в реальному соціальному середовищі громади.

Зрештою, відкриття цієї спеціальності в межах коледжу дало змогу забезпечити безперервність освітньої траєкторії соціального працівника в Запорізькому національному університеті, сформувавши потужну вертикаль підготовки: від фахового молодшого бакалавра до магістра, а, в подальшому, і можливість (за рекомендацією атестаційної комісії) продовження навчання на освітньо-науковому рівні. Така модель слугувала основою для подальшого оновлення освітньої програми відповідно до вимог компетентнісного та партисипативного підходів, які сьогодні визначають зміст і методологію професійної освіти в соціальній роботі.

Далі, для більш глибокого розуміння підстав впровадження освітньо-професійної програми, детально проаналізуємо документи щодо ліцензування діяльності (започаткування) з надання освітньої послуги у сфері вищої освіти при підготовці фахівців. Обґрунтування засвідчує наявні можливості Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» та визначає рівень освіти як «неповна вища освіта», освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст, спеціальність – 5.13010101 «Соціальна робота».

Навчальний план 2010 року, на основі якого відбувалося ліцензування, передбачав узгоджені між собою блоки циклів гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл природничо-наукової підготовки, цикл професійної та практичної підготовки і цикл самостійного вибору закладу освіти.

Далі перейдемо до аналізу кожного із зазначених блоків.

Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки охоплював дисципліни, спрямовані на формування загальної культурної, правової, економічної та мовної обізнаності здобувачів освіти, що відповідало уявленням про соціального працівника як фахівця з розвиненим гуманітарним світоглядом. Разом із тим, помітною була тенденція до академічного перевантаження – значний обсяг навчального часу припадав на загальнотеоретичні дисципліни, подані без прямого зв'язку

з професійним контекстом. Деякі компоненти, зокрема культурологія, релігієзнавство, політологія, розглядалися у відриві від прикладних завдань соціальної роботи, що знижувало їхню практичну ефективність. Особливо дискусійним виглядав розподіл часу на вивчення іноземної мови, яка мала найбільшу вагу в циклі, проте не була інтегрована у професійно спрямовану комунікацію. Водночас соціологія, як базова для соціальної діагностики дисципліна, була представлена лише одним модулем.

Структурно цикл природничо-наукової підготовки складався з десяти дисциплін, серед яких домінували соціально-поведінкові компоненти: загальна, соціальна та вікова психологія, основи соціальної педагогіки, а також курс із історії соціальної роботи в Україні та за кордоном. Таке змістове наповнення сприяло формуванню у здобувачів базового розуміння особистісного розвитку, динаміки міжособистісної взаємодії, психологічних чинників вразливості клієнтів, а також основ формальної та неформальної допомоги в соціально-освітньому середовищі.

Дисципліни з психології були представлені як окремі теоретичні курси без ознак міждисциплінарної інтеграції, що, з одного боку, відповідало академічним вимогам до змісту навчального плану, а з іншого – ускладнювало перенесення теоретичних знань у практичну площину. Натомість курс «Основи соціальної політики» давав змогу осмислити макрорівневі аспекти професійної діяльності соціального працівника в контексті державних програм, інституційного регулювання та стратегічного планування у сфері соціального захисту населення.

Окрему групу становили дисципліни техніко-безпекового й загальноосвітнього характеру: екологія, охорона праці, безпека життєдіяльності, інформатика та комп'ютерна техніка. Їхня присутність у навчальному плані була нормативно зумовленою та відображала міжгалузеву логіку формування універсальних компетентностей. Водночас, з точки зору фахової спрямованості, ці дисципліни не були інтегровані в реальні професійні ситуації соціальної роботи. Зміст подавався в універсальному ключі, без прикладів адаптації до умов діяльності соціального працівника в установах соціального обслуговування, службах захисту чи громадах. Це звужувало їхню прикладну

ефективність і свідчило про потребу подальшої методичної адаптації таких курсів до галузевого профілю підготовки.

Вважаємо, що природничо-науковий цикл забезпечував необхідну загальнотеоретичну підготовку, однак залишався на етапі ліцензування програми слабо пов'язаним із фаховими освітніми компонентами. Надалі це зумовило необхідність його концептуального оновлення, орієнтованого на практико-орієнтовану інтеграцію психолого-педагогічних знань у професійні модулі, скорочення формально присутніх, але змістовно не релевантних дисциплін.

Центральною складовою навчального плану підготовки фахівців із соціальної роботи на рівні молодшого спеціаліста був цикл професійної та практичної підготовки, який структурувався як ядро формування змістових і прикладних компетентностей. У його межах було представлено широкий спектр навчальних дисциплін, що охоплювали як теоретичну, так і технологічну, правову та галузеву спеціалізовану складові професійної освіти соціального працівника.

На етапі ліцензування освітньої програми цей блок містив понад п'ятнадцять навчальних дисциплін, серед яких ключову роль відігравали такі компоненти, як «Теорія соціальної роботи», «Методика та технології соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Правове забезпечення соціальної роботи», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів». Їх зміст був зорієнтований на формування системного бачення предмета професійної діяльності, розуміння нормативно-правової бази, набуття вмінь розробляти й реалізовувати технології соціального супроводу, консультування, профілактики та кризового втручання.

Особливу увагу в навчальному плані було приділено вивченню організації роботи з конкретними групами клієнтів: дітьми, сім'ями, жінками, людьми з інвалідністю, отримувачами соціальних виплат, особами, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ці компоненти сприяли формуванню спеціалізованих умінь фахівця діяти в умовах соціальної уразливості, враховуючи особливості життєвих ситуацій і потреб цільових груп. Водночас дисципліни «Організація та облік соціальних виплат», «Документальне забезпечення соціальної роботи» та «Місцеве самоврядування

і соціальна робота» дозволяли вибудовувати уявлення про інституційну архітектуру соціальної сфери, її адміністративне та фінансове регулювання.

Важливим у структурі цього циклу було те, що його наповнення відображало багатовекторність професійної діяльності соціального працівника: від нормативно-правового забезпечення до технологічного і міжсекторального партнерства. Разом із тим, відсутність змістової інтеграції дисциплін між собою, а також переважно інформаційна логіка подання матеріалу залишали обмежені можливості для формування складних міжпредметних та міждисциплінарних компетентностей.

Блок професійної підготовки містив компоненти валеологічної та медико-соціальної орієнтації, що були важливими з огляду на необхідність розуміння фізичного, психоемоційного та функціонального стану клієнта. Такі дисципліни, як «Основи валеології», «Основи медичних знань» та «Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями», дозволяли здобувачам освіти вийти за межі вузько нормативного або управлінського підходу та охопити ширший контекст цілісного розуміння людської вразливості.

Особливої уваги заслуговує структура практичної підготовки, яка була реалізована в межах дисципліни «Практичне навчання» та трьох обов'язкових практик – навчальної, виробничої та переддипломної. Загальний обсяг практичної складової становив 540 годин, що забезпечувало поступовий перехід від ознайомлення з функціонуванням соціальних установ до безпосередньої участі в реалізації соціальних послуг під супервізією працівників-практиків. Від початку програми були встановлені стійкі партнерства з територіальними центрами, службами у справах дітей, центрами соціальних служб, установами охорони здоров'я, що дозволяло забезпечити якісне проходження практики в реальних умовах діяльності соціальної сфери регіону. Необхідно зазначити, що в навчальному плані 2010 року відсутня така складова як «дипломна робота». У зв'язку з цим виглядало необґрунтованим наявність переддипломної практики. У подальшому розвитку програми ця невідповідність була прибрана.

Аналізуючи цикл дисциплін самостійного вибору навчального закладу у структурі освіт-

ньо-професійної програми 2010 року зазначимо, що він виконував функцію внутрішньої варіативності й дозволяв розширити спектр професійних знань здобувачів без фактичної реалізації механізмів індивідуального вибору. Перелік дисциплін формувався самим закладом освіти та не передбачав участі студентів у їх виборі, що відповідало нормам тогочасного Стандарту підготовки молодших спеціалістів, однак не відповідало принципам студентоцентрованості, які пізніше стали домінуючими у підходах до проектування освітніх програм.

Змістовне наповнення цього блоку засвідчує прагнення укладачів програми наблизити підготовку до реального контексту фахової діяльності. У складі циклу були представлені такі дисципліни, як «Соціально-медичний патронаж», «Кризово-орієнтована соціальна робота», «Соціальна робота в релігійній громаді», «Основи консультування та посередництва», «Соціальна реабілітація та терапія», «Соціальна робота з вразливими групами населення», що свідчило про актуальність тематики та орієнтацію на прикладну складову професійної підготовки. Особливу цінність мали курси, спрямовані на освоєння специфічних видів соціальної роботи: з дітьми, з людьми з інвалідністю, у сфері охорони здоров'я, у релігійних громадах, з особами в кризі чи на вулиці.

Варто відзначити, що частина дисциплін мала міждисциплінарний характер («Методологічні основи соціальних досліджень», «Теорія управління соціальними процесами», «Людина в сучасному соціумі») й орієнтувалася на розвиток аналітичного, рефлексивного та управлінського мислення. У контексті навчального плану початку 2010-х років реалізація таких компонентів виглядала прогресивним кроком, яка розширювала межі академічної підготовки фахівця та створювала підґрунтя для усвідомленого професійного зростання. Водночас, відсутність чіткого механізму оновлення цього переліку або його адаптації до змін соціального середовища створювало ризик формального повторення змісту без відповідності актуальним викликам.

Не менш значущим є й те, що в структурі цього блоку не простежується чітке узгодження з практиками, тобто дисципліни залишалися відносно автономними, без переходу до прикладних форм фахової апробації знань.

Це обмежувало можливість розглядати їх як інструменти професійної спеціалізації або поглибленої підготовки до майбутніх сфер працевлаштування.

Таким чином, цикл дисциплін самостійного вибору навчального закладу у першому варіанті освітньо-професійної програми мав певну інноваційність щодо змісту, однак реалізовувався за формальною логікою. Його потенціал як інструменту гнучкого реагування на зміни соціального середовища, запити студентів і потреби роботодавців був обмежений відсутністю механізмів участі стейкхолдерів у формуванні змісту. Саме це згодом стало аргументом для перегляду функцій вибіркової частини програми та її перетворення на дієвий інструмент персоніфікації освітньої траєкторії.

Важливою ознакою реалізації програми в коледжі було її вбудовування в академічну інфраструктуру Запорізького національного університету, що дозволило забезпечити кадрову стабільність, методичну підтримку, науково-організаційну наступність та доступ до ресурсів університетського освітнього середовища. Це створювало умови для якісної фахової підготовки навіть за умов нормативних обмежень та за відсутності новітніх освітніх стандартів на той момент.

Аналізуючи висновки надані експертами за результатами проведеної експертизи ліцензійної справи щодо започаткування спеціальності «Соціальна робота» в Економіко-правничому фаховому коледжі Запорізького національного університету, знаходимо інформацію про обґрунтованість та нормативну відповідність заявленої освітньої програми. Проведена у 2010 році експертиза підтвердила спроможність навчального закладу забезпечити якісну підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» відповідно до чинних державних вимог.

Підсумовуючи експертна комісія зазначала, що кадрове забезпечення програми повністю відповідає профілю спеціальності. Навчальний процес очолювався фахівцем із науковим ступенем, а викладання професійно орієнтованих дисциплін здійснювали досвідчені викладачі з належною кваліфікацією, що дозволяло гарантувати академічну якість і методичну сталість реалізації програми. Матеріально-технічне та інформаційне забезпечення, зокрема бібліо-

течний фонд, комп'ютерні класи, навчальні кабінети, доступ до електронних ресурсів, відповідали ліцензійним вимогам і створювали необхідне середовище для організації освітнього процесу.

Окремо акцентовано було на системній підтримці коледжу з боку Запорізького національного університету, який надавав методичну, організаційну й кадрову допомогу, забезпечуючи академічну наступність і внутрішню логіку розвитку спеціальності. Така міжрівнева координація сприяла гармонійному впровадженню стандартів соціальної освіти й водночас відкривала перспективи для вертикальної мобільності здобувачів.

Серед зауваг експерти відзначили потребу в активнішому оновленні бібліотечних ресурсів за напрямом підготовки, розширенні інструментів методичного супроводу з використанням цифрових технологій, а також у залученні викладачів вищої кваліфікації до викладання дисциплін професійного спрямування. Зазначені рекомендації були враховані та закладені як вектор наступного етапу розбудови освітньої програми.

Таким чином, започаткована освітньо-професійна програма заклала базу для подальшої еволюції підготовки фахівців із соціальної роботи в коледжі, визначила напрями змістового оновлення, виявила сильні сторони (практична орієнтованість, взаємозв'язок із університетом, варіативність змісту) та позначила вектори подальшої трансформації – насамперед у напрямках впровадження компетентнісного підходу, партисипативного управління освітньою програмою та посилення індивідуалізації освітнього процесу.

В подальшому, доволі тривалий час, а саме з 2014 року – рік проведення першої акредитації ОПП – до 2020 року оновлення програми можна охарактеризувати як фрагментарне та таке, що мало реактивний характер. До процесу перегляду програми майже не були залучені її основні стейкхолдери: студенти, роботодавці, випускники та викладачі. Підтвердження відсутності партисипативної взаємодії між основними стейкхолдерами ми знаходимо у майже незмінних навчальних планах підготовки молодших спеціалістів. Однак, освітньо-професійна програма «Соціальна робота» в Економіко-правничому фаховому коледжі ЗНУ, попри

незначні змістовні трансформації відповідала запитам роботодавців та потребам ринку праці запорізького регіону того часу та зберігала високі показники наборів здобувачів освіти. За досліджуваний період ми спостерігали два особливі «сплески» зацікавленості спеціальністю. Перший припадає на 2014 рік – початок війни росії проти України, анексія Криму та частин Донецької та Луганської областей. Другий у 2022 році – повномасштабне вторгнення росії на територію України.

Якісно новий поштовх у розвитку програма отримала у період розробки Стандарту фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня – фаховий молодший бакалавр, галузі знань – 23 Соціальна робота, спеціальності – 231 Соціальна робота.

Затверджений наказом № 1004 Міністерства освіти і науки України від 21.09.2021 Стандарт фахової передвищої освіти встановлює оновлені рамки підготовки фахівця освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр». Документ визначає цілі підготовки, програмні результати навчання, перелік компетентностей випускника, обсяг програми та вимоги до якості освіти. Стандарт розроблено із урахуванням положень Закону України «Про фахову передвищу освіту», національних і європейських підходів до забезпечення якості освіти, методології ESG 2015 та настанов Європейської рамки кваліфікацій.

Однією з провідних рис документа є чітке використання компетентнісного підходу до формування професійних навичок випускників спеціальності та визначення інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей випускника.

Важливим концептуальним нововведенням Стандарту є орієнтація на результат і компетентнісний підхід, які закладають підґрунтя для студентоцентрованої, адаптивної та інтегрованої моделі підготовки. Стандарт не фіксує жорстко перелік дисциплін, а дозволяє закладу самостійно визначати освітні компоненти на основі очікуваних результатів. Такий підхід стимулює внутрішню гнучкість освітніх програм, відкриває можливості для адаптації до потреб громади, регіонального ринку праці та запитів стейкхолдерів.

Значущим є також посилення вимог до внутрішньої системи забезпечення якості, зокрема

необхідності публічності, залучення роботодавців і здобувачів освіти до оновлення програм, функціонування механізмів академічної доброчесності та підзвітності.

Узагальнюючи, можна констатувати, що Стандарт 2021 року не лише окреслив сучасну модель підготовки фахового молодшого бакалавра з соціальної роботи, а й визначив вектори трансформації освітніх програм у напрямі практичної релевантності, міждисциплінарної інтеграції, партнерства із зацікавленими сторонами та гнучкого освітнього дизайну. Це створило підґрунтя для впровадження інноваційних моделей навчання, зокрема на основі компетентнісного та партисипативного підходів, які є методологічною основою нашого дослідження.

Очолювала розробку Стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота голова циклової комісії з соціальної роботи та соціальної педагогіки ВСП «Економіко-правничого фахового коледжу» ЗНУ. Така участь у підготовці нормативного документа дозволила критично переосмислити підхід до компетентнісного змісту та процедур оновлення діючої освітньо-професійної програми. За результатами проведеної роботи та після затвердження Стандарту у коледжі було ініційовано проведення панельних дискусій з обговорення змісту ОПП. До проведення таких заходів було залучено роботодавців, здобувачів освіти, випускників та педагогічних працівників. Крім того, зазначимо, що визначення якості освітньо-професійної програми відбувається шляхом щорічних суцільних моніторингів всіх зацікавлених стейкхолдерів та у склад групи розробників включені як роботодавці, так і здобувачі освіти.

Такий підхід дозволив повною мірою реалізувати партисипативний підхід у компетентнісній підготовці фахівців соціальної роботи, змістовно оновити освітньо-професійну програму та навчальний план спеціальності Соціальна робота.

Далі пропонуємо проаналізувати ОПП та навчальний план підготовки здобувачів спеціальності «Соціальна робота» фахової передвищої освіти 2024 року, яка реалізується у ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ» та була оновлена з урахуванням положень чинного галузевого Стандарту фахової передвищої освіти, реалій воєнного часу, регіональних особ-

ливостей соціального середовища та пройшла акредитацію у 2025 році з оцінкою 96 з 99 можливих балів. Автор притримується думки, що цю програму можна вважати вдалим прикладом реалізації інтегрованої моделі партисипативного підходу до компетентнісної підготовки соціальних працівників.

У межах нової редакції програми ми бачимо визначення однієї інтегральної компетентності, 8 загальних і 12 спеціальних компетентностей, які відповідають положенням Стандарту, а також низку додаткових компетентностей, сформульованих ініціативно закладом освіти та ключовими стейкхолдерами. Залучення до обговорення освітньо-професійної програми представників органів соціального захисту, громадських організацій, установ соціального обслуговування, практикуючих фахівців, випускників та здобувачів освіти дало змогу окреслити актуальні запити до змісту підготовки фахового молодшого бакалавра в умовах війни та повоєнної трансформації.

Передусім, стейкхолдери акцентували на необхідності посилення комунікаційної складової професійної підготовки. Звідси випливає обґрунтованість введення до програми таких компетентностей, як здатність до ефективної міжособистісної взаємодії, використання риторичних засобів у професійній діяльності, здатність до вирішення конфліктів та прийняття обґрунтованих рішень у критичних ситуаціях. Практики соціальної роботи в запорізькому регіоні, що зазнав руйнувань та має високий відсоток внутрішньо переміщених осіб, безпосередньо вказували на важливість комунікативної витривалості, гнучкості, дипломатичності, здатності до фасилітації та емоційного менеджменту.

По-друге, в умовах зміненої соціальної структури запорізької громади, роботодавці та викладачі звернули увагу на потребу в інформаційно-аналітичних уміннях, зокрема на необхідність вміти збирати, узагальнювати, оновлювати соціально значущу статистику про клієнтів, ефективно документувати процеси надання послуг і готувати звітність. Це обґрунтувало введення до програми компетентності, пов'язаної зі збором і використанням клієнтських даних у межах соціальної діагностики та планування інтервенцій.

По-третє, стейкхолдери громади, насамперед представники НУО та муніципальних

служб, наголошували на потребі фахівців, здатних ініціювати та реалізовувати соціальні проекти, залучати ресурси громади, об'єднувати зусилля мультидисциплінарних команд, застосовувати моделі самоменеджменту й колективного планування. Враховуючи це, до переліку додаткових спеціальних компетентностей було додано здатність до проєктного управління, роботи з ресурсами клієнта і громади, організації команди й координації соціальних ініціатив.

Важливо зазначити, що обґрунтування кожної з додаткових компетентностей ґрунтується не лише на емпіричних запитах, а й на аналізі викликів сучасної соціальної роботи в Україні. До них належать: посилення конфліктогенності в повоєнному суспільстві; високий рівень емоційного вигорання фахівців; фрагментація інституційної відповідальності; нові моделі адресної допомоги; цифровізація управлінських і комунікативних процесів у соціальній сфері.

Аналіз навчальних планів 2010 та 2024 років свідчить про суттєві трансформації у структурі, змістовому наповненні та логіці побудови освітньо-професійної програми спеціальності «Соціальна робота» в Економіко-правничому фаховому коледжі ЗНУ. Якщо початкова версія програми (2010) орієнтувалася на відтворення вимог державного Стандарту підготовки соціального робітника та мала переважно фіксовану структуру, то у редакції 2024 року програма демонструє ознаки компетентнісного, студентоцентрованого, партисипативного та адаптивного підходів у реалізації інтегративної моделі.

Насамперед, помітно зросла частка освітніх компонентів, спрямованих на практико-орієнтовану та міждисциплінарну підготовку. З'явився цілий блок дисциплін, що відображають потреби сучасної соціальної роботи, зокрема в умовах війни: «Конфліктологія», «Соціальне проєктування», «Соціальна робота з різними віковими групами», «Риторика в соціальній роботі», «Методи та організація досліджень у соціальній роботі», «Арт-терапія», а також курсовий проєкт. Усі вони вбудовані в логіку поступового розвитку фахових компетентностей і зорієнтовані не лише на знання, а й на реальні дії фахівця в полі практики.

Окремо варто підкреслити зміну підходів до організації вибіркової частини програми. Якщо у 2010 році дисципліни так званого

«вибору закладу» мали умовну варіативність і не передбачали реального впливу студентів на побудову власної освітньої траєкторії, то у 2024 році сформовано два змістових блоки вибірових дисциплін: вибірові освітні компоненти в межах коледжу та вибірові компоненти в межах спеціальності.

Ці блоки передбачають реальний вибір з боку здобувачів освіти. Відповідні дисципліни заздалегідь узгоджуються на рівні освітньої програми, а сам механізм вибору включає ознайомлення з робочими програмами, консультування та самостійний вибір студента. Це є свідченням переходу до партисипативного управління освітнім процесом, де здобувач освіти виступає активним суб'єктом формування змісту власного навчання.

Також у новому навчальному плані суттєво переосмислено баланс між теоретичними і практичними компонентами. Навчальна та виробнича практика мають логічне розміщення в структурі програми та відповідно збільшену вагу, що дозволяє поступово формувати готовність до фахових дій у реальному середовищі. Крім того, зменшено кількість дисциплін формально загальноосвітнього спрямування, а ті, що збережені (на кшталт економічної теорії, права, філософії), тепер мають чітке фахове обґрунтування та адаптовану до спеціальності логіку подачі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що започаткування та розвиток освітньо-професійної програми зі спеціальності «Соціальна робота» в Економіко-правничому фаховому коледжі Запорізького національного університету відбувалося в логіці поступового переходу від нормативно визначеної моделі підготовки до інституційно-гнучкої, адаптивної та соціально релевантної компетентнісної підго-

товки. Початковий етап формування програми, який відповідав державним Стандартам початку 2010-х років, був зосереджений на забезпеченні базового рівня фахової підготовки через переважно академізовану модель освітнього процесу. Водночас саме в цій моделі було закладено низку переваг, які стали базисом підготовки фахівців в Економіко-правничому коледжі ЗНУ, зокрема структурованість навчального плану, домінування професійної складової, орієнтацію на практичну підготовку та взаємозв'язок з університетським середовищем.

Подальші зміни, особливо після затвердження Стандарту фахової передвищої освіти у 2021 році, засвідчили чітке прагнення коледжу трансформувати освітній процес відповідно до сучасних викликів. Оновлена освітньо-професійна програма 2024 року демонструє перехід до компетентнісної логіки побудови змісту, а також до впровадження партисипативного управління освітньою траєкторією. Залучення стейкхолдерів до формування додаткових компетентностей, адаптація навчального контенту до умов війни та посилення прикладної складової навчання є свідченням якісного оновлення програми в бік соціальної адаптивності та професійної готовності випускників до дій у складному соціальному середовищі.

Таким чином, започаткована в 2010 році освітня програма пройшла шлях від формального нормативного відтворення державних вимог до моделі, яка інтегрує компетентнісний, контекстно-чутливий і партисипативний підходи. Така еволюція відповідає не лише потребам сучасного фахового середовища, а й стратегічному баченню розвитку системи соціальної роботи в Україні, яка потребує підготовки фахівців нового типу – професійно мобільних, етично вмотивованих і здатних до співнотворення в умовах невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравченко О. О. Партнерство у процесі підготовки соціального працівника в умовах фахової передвищої освіти. *Професійна педагогіка*. 2020. № 3(22). С. 89–95.
2. Кравченко О. О. Партисипативний підхід у підготовці майбутніх соціальних працівників: світоглядно-методологічний аспект. *Соціальна робота і соціальна освіта*. 2022. № 9(2). С. 139–144.
3. Про вищу освіту: Закон України від 01.06.2025 р. № 4186-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-18> (дата звернення 17.06.2025).
4. Семигіна Т. Аналіз освітніх програм із соціальної роботи в Україні: інституційний аспект. *Social Work and Education*. 2024. Vol. 11, 3. Р. 481–492. DOI: 10.25128/2520-6230.24.4.3
5. Семигіна Т. Роль професійних асоціацій у забезпеченні якості вищої освіти: кейс соціальної роботи. 2024. С. 197–202. URL: https://www.researchgate.net/publication/389063994_ROL_PROFESIJNIH_ASOCIACIJ_U_ZABEZPECENNI_AKOSTI_VISOI_OSVITI_KEJS_SOCIALNOI_ROBOTI (дата звернення 17.06.2025).

6. Семигіна Т. В. Партисипативний підхід у соціальній роботі: світовий контекст і перспективи для України. *International Social Work*. 2021. № 64(5). С. 625–639. <https://doi.org/10.1177/00208728211004837>

7. Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр»: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.09.2021 р. № 1004. URL: <https://osvita.ua/legislation/faxova-peredvyshha-osvita/85810/> (дата звернення 17.06.2025).

8. Стратегія розвитку відокремленого структурного підрозділу «Економіко-правничий фаховий коледж Запорізького національного університету на 2023–2025 роки». URL: <https://epkznu.com/wp-content/uploads//2024/09/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D0%95%D0%9F%D0%A4%D0%9A-1.pdf> (дата звернення 17.06.2025).

REFERENCES:

1. Kravchenko, O. O. (2020). Partnerstvo u protsesi pidhotovky sotsialnoho pratsivnyka v umovakh fakhovoi peredvyshchoi osvity [Partnership in the Process of Training Social Workers in the Context of Professional Pre-Higher Education]. *Professional Pedagogy*. № 3(22). P. 89–95 [in Ukrainian].

2. Kravchenko, O. O. (2022). Partysypatyvnyi pidkhid u pidhotovtsi maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv: svitohl-iadno-metodolohichniy aspekt [The Participatory Approach in the Training of Future Social Workers: A Worldview and Methodological Aspect]. *Social Work and Social Education*. № 9(2). P. 139–144 [in Ukrainian].

3. Pro vyshchu osvitu [On Higher Education]: zakon Ukrainy vid 01.06.2025 r. № 4186-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-18> [in Ukrainian].

4. Semyhina, T. (2024). Analiz osvitnikh proham iz sotsialnoi roboty v Ukraini: instytutsiyniy aspekt [Analysis of Social Work Educational Programs in Ukraine: An Institutional Aspect]. *Social Work and Education*. Vol. 11, № 3. P. 481–492. DOI: 10.25128/2520-6230.24.4.3 [in Ukrainian].

5. Semyhina, T. (2024). Rol profesiinykh asotsiatsii u zabezpechenni yakosti vyshchoi osvity: keis sotsialnoi roboty [The Role of Professional Associations in Ensuring the Quality of Higher Education: A Case of Social Work]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/389063994_ROL_PROFESIJNIH_ASOCIACIJ_U_ZABEZPECENNI_AKOSTI_VISOI_OSVITI_KEJS_SOCIALNOI_ROBOTI [in Ukrainian].

6. Semyhina, T. V. (2021). Partysypatyvnyi pidkhid u sotsialnii roboti: svitoviy kontekst i perspektyvy dlia Ukrainy [The Participatory Approach in Social Work: Global Context and Prospects for Ukraine]. *International Social Work*. № 64(5). P. 625–639. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/00208728211004837> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia standartu fakhovoi peredvyshchoi osvity zi spetsialnosti 231 Sotsialna robota haluzi znan 23 Sotsialna robota osvitno-profesiinoho stupenia «fakhoviy molodshyi bakalavr» [On the Approval of the Standard of Professional Pre-Higher Education in Specialty 231 Social Work within the Field of Knowledge 23 Social Work for the Educational and Professional Degree of «Junior Professional Bachelor»]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21.09.2021 r. № 1004. Retrieved from: <https://osvita.ua/legislation/faxova-peredvyshha-osvita/85810/> [in Ukrainian].

8. Stratehiia rozvytku vidokremlenoho strukturnoho pidrozdilu «Ekonomiko-pravnychiy fakhoviy koledzh Zaporizkoho natsionalnoho universytetu na 2023-2025 roky» [Development Strategy of the Separate Structural Subdivision «Economic and Legal Professional College of Zaporizhzhia National University for 2023–2025»]. Retrieved from: <https://epkznu.com/wp-content/uploads//2024/09/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D0%95%D0%9F%D0%A4%D0%9A-1.pdf> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 06.08.2025

Дата прийняття статті: 15.08.2025

Опубліковано: 15.10.2025